

Wykorzystanie questingu w edukacji przyrodniczej na obszarach przyrodniczo cennych na przykładzie województwa podlaskiego

Joanna Pietrzak-Zawadka, Jan Zawadka

Abstrakt. Kontakt z naturą odgrywa specyficzną rolę w rozwoju człowieka. Edukacja realizowana na obszarach przyrodniczo cennych ma wiele zalet, przede wszystkim ze względu na skuteczność tej formy nauczania. Rozwój turystyki, rekreacji i edukacji w lasach i na obszarach przyrodniczo cennych może kształtować się poprzez coraz bardziej atrakcyjne metody nauczania co pozwala odkrywać walory przyrodnicze i kulturowe regionu. Jedną z form spędzania wolnego czasu na łonie przyrody mogą być szlaki questingowe. Wiążą się one z pełnym zaangażowaniem uczestników, spełniając jednocześnie funkcje poznawcze jak i integracyjne. W pracy przedstawiono tę formę poznawania środowiska naturalnego oraz wartości kulturowych regionu jako dodatkową, innowacyjną i interesującą metodę, szeroko rozumianej edukacji przyrodniczej, dla odbiorców różnych grup wiekowych.

Słowa kluczowe: questing, obszar przyrodniczo cenny, edukacja przyrodnicza, edukacja outdoor

Abstract. **Questing as an innovative form of environmental education in the natural valuable areas in Podlaskie voivodeship.** Contact with nature is a specific role of the youngest human development. When attitudes are formed and kneaded the basic habits relative to the surrounding environment. Education in a forests environment has many advantages, primarily due to the increased effectiveness of such teaching. It is very important to achieve the effect of the positive attitude of consumers towards nature. The development of tourism, recreation and education in forest areas and environmentally valuable, can effectively grow through attractive to tourists methods, allowing to explore the natural and cultural values of the region. For this type of leisure time which may include questing with full involvement of participants fulfills the functions of both cognitive and integration. This paper presents a form of environmental education of natural and cultural values – the quest – as an additional, innovative and interesting method of understood education for different age groups of recipients.

Key words: questing, natural value area environment education, outdoor education

Wstęp

Ekosystemy przyrodniczo cenne rozumiane są powszechnie jako obszary chronione, określane również jako tereny wartościowe przyrodniczo lub tereny mające znaczenie przyrodnicze, nazywane także terenami o cennych wartościach naturalnych (Zielińska 2013). Tereny cenne przyrodniczo są często definiowane, jako obszary pełniące głównie funkcje przyrodnicze, które kluczowe są dla zachowania równowagi ekologicznej. Steiner (1999) definiuje je jako tereny wrażliwe na negatywne wpływy środowiska i zalicza do nich m.in.: niestabilne gleby, silnie nachylone stoki, tereny zalewowe, siedliska rzadkich gatunków roślin i zwierząt. Tereny te są bardzo zróżnicowane w zależności od dominującej funkcji przyrodniczej, jaką pełnią – od regulacji stosunków wodnych, poprzez zapewnienie miejsc bytowania roślin i zwierząt i możliwość ich przemieszczania się. Będą to obszary, które charakteryzują się różnorodnymi właściwościami w zakresie siedliska, zbiorowiska roślinnego, właściwości gleb, zalegania wód podziemnych itd., ale także różniące się stopniem przekształcenia antropogenicznego oraz stopniem odporności na zagrożenia antropogeniczne, mniej lub bardziej izolowane. Niejednokrotnie mogą to być również obszary typowe, czy charakterystyczne dla danego regionu lub unikalne i rzadkie (Wolski 2002, Kistowski 2007, Cieszewska, 2014). Ekosystemy te stwarzają prawie nieograniczone możliwości zastosowania różnego rodzaju aktywności społeczeństwa pozwalających na zapoznanie się z dziedzictwem przyrodniczym, a dodatkowo także kulturowym danego obszaru.

Złożoność ekosystemu leśnego, możliwość bezpośredniego kontaktu z wyjątkową przyrodą, wywołują emocje nie tylko u najmłodszych odbiorców, pozwalają na powiązanie wiadomości teoretycznych z otaczającą rzeczywistością oraz dają okazję do prowadzenia badań, nabycia praktycznych umiejętności, a nie tylko wiedzy (Frąckowiak, Jagodziński 2005). Oprócz znaczącej wartości edukacyjnej obszary przyrodniczo cenne posiadają także wyróżniające się walory rekreacyjne i zdrowotne (Krzymowska-Kostrowicka 1997), co predestynuje tego typu obszary do podjęcia zajęć z zakresu edukacji przyrodniczej.

Specyficznym środowiskiem dla edukacji jest las. Podstawowe czynniki, które decydują o atrakcyjności turystycznej na obszarach cennych przyrodniczo to: walory turystyczne, dostępność komunikacyjną oraz zagospodarowanie turystyczne odwiedzanych obszarów. Coraz częściej do tych elementów dodaje się stan i ochronę środowiska przyrodniczego, które w ostatnich latach odgrywają coraz większą wagę przy wyborze miejsca wypoczynku (Kiryluk 2005). Na atrakcyjność turystyczną lasów wpływają również ich walory przyrodnicze i kulturowe. Korzystanie z przygotowanej oferty szlaków questingowych może być interesującą formą spędzania czasu na terenach leśnych i przyrodniczo cennych dzięki temu, że łączy różne funkcje (m.in. edukacyjne, rekreacyjne, współzawodnictwa, integracyjne). Ponadto pozwala na szczegółowe poznawanie walorów naturalnych, jak też antropogenicznych i przyczynia się do wzbogacania tradycyjnych form turystyki jak oraz edukacji na obszarach leśnych.

Celem niniejszej pracy było zaprezentowanie nowej rozwijającej się formy edukacji jak i turystyki, jaką jest questing (fot. 1), ze szczególnym uwzględnieniem obszarów przyrodniczo cennych na przykładzie województwa podlaskiego, jako obszaru realizacji tego typu aktywności.

Fot. 1. Questing (<http://bridgestudio.eu#questing>)

Photo 1. Questing

Questing – edukacja i turystyka z zagadkami

Zmieniające się potrzeby człowieka w zakresie poszerzania wiedzy powodują tworzenie innowacyjnych rozwiązań. Istnieje wiele sposobów prezentacji, udostępniania i interpretacji dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego. Zróżnicowane sposoby prezentacji mogą być wykorzystane zarówno w edukacji przyrodniczej, jak i w turystyce przy tworzeniu atrakcji turystycznych regionu. Questing jest przykładem nowego produktu, którego założenia oparto o lokalne dziedzictwo przyrodnicze kulturowe. Szlaki i gry terenowe coraz częściej są wybierane przez turystów poszukujących nowych i aktywnych form rekreacji. Ponadto są również chętnie wykorzystywane podczas wycieczek i zajęć szkolnych, jak też w szkoleniach dla pracowników firm czy instytucji. Wynika z tego, że mogą być one tworzone dla różnorodnych grup adresatów. Ujmując bardziej szczegółowo możliwości zastosowania questingu i gier terenowych w edukacji przyrodniczej można wyróżnić korzystanie z tego typu rekreacji przez osoby indywidualne, grupy szkolne (m.in. lekcje biologii, geografii, historii) oraz grupy pracownicze (m.in. wyjazdy integracyjne, szkolenia, konferencje) (Gołoś 2013).

Tereny przyrodniczo cenne, w tym leśne, ze względu na swoje bogactwo przyrodnicze, kulturowe, są szczególnie typowane do rozwoju questów i gier terenowych.

W powyższym kontekście istotne jest zwrócenie uwagi na zrównoważony rozwój tych obszarów, a co za tym idzie na ekoturystykę, jako alternatywę dla turystyki masowej. Krzymowska-Kostrowicka (1997) wśród szczególnie popularnych typów zachowań turystyczno-rekreacyjnych w środowisku przyrodniczym wymienia m.in. spokojny wypoczynek na łonie

przyrody, spacerów w lesie, przełajowe wędrówki piesze, obserwacje przyrody, rajdy rowerowe. Nie trudno zauważyć, że powyższe wskazania mogą być elementem form rekreacyjno-edukacyjnych. Podkreślić należy również coraz większą presję turystyczno-rekreacyjną na obszary przyrodniczo cenne, a co za tym idzie podejmowanie prób rozsądnego „kanalizowania” ruchu turystycznego. Gołoś (2013) zaznacza, iż narzędziem tego typu mogą być zabawy i gry terenowe w postaci m.in. questów.

Podstawy przygotowywania i opracowywania szlaków questingowych zostały nakreślone w połowie lat 90. XX w. w Stanach Zjednoczonych. Jedne z pierwszych szlaków questingowych powstały w ramach realizacji programu edukacji regionalnej „Valley Quest” (Dolina Questów) w dolinie rzeki Connecticut w stanie Vermont (Clark, Glazer 2004).

Efektom wdrażania metody questingu są szlaki nazywane questami, ścieżkami tematycznymi lub szlakami, których zakres najczęściej związany z walorami kulturowymi, historycznymi lub przyrodniczymi, przybliżając uczestnikom zabawy walory turystyczne miejsca. Dzięki questom istnieje możliwość samodzielnego zwiedzania według mapy oraz odgadywanie wierszowanych wskazówek i rozwiązywanie zagadek w terenie (Wilczyński 2011a). W Polsce szlaki questingowe powstawały od 2011 r., w dużej mierze dzięki działalności trenerów questingu oraz organizacji pozarządowych zajmujących się popularyzacją tego typu działalności. Aktywnymi popularyzatorami idei questingu w Polsce są m.in. Agencja Public Relations Planet PR, Fundacja Miejsce i Ludzi Aktywnych (Best Quest) Questing Wyprawy Odkrywców oraz Polska Organizacja Turystyczna.

Metoda questingu polega na tworzeniu nieoznakowanych szlaków, którymi można wędrować, kierując się informacjami zawartymi w wierszowanych wskazówkach. Kolejne etapy trasy odnajduje się poprzez znalezienie odpowiedzi na pytania lub zagadki oraz odszukanie w terenie odpowiadającego jej miejsca. Na ostatnim odcinku questu umieszczona jest zwykle skrzynka z nagrodą – najczęściej jest to pieczętka, której odbicie potwierdza przebycie całej trasy. W USA, gdzie powstała ta koncepcja odkrywania walorów przyrody i dziedzictwa, często questy porównywane są do poszukiwania skarbów. Amerykańscy twórcy questów: Delia Clark i Steven Glazer – stwierdzili, iż „najlepsze questy potrafią uchwycić i oddać ducha miejsca. Oddanie jednak tego ducha wymaga, abyśmy to przeżyli, czy odkryli poprzez własne doświadczenie. Jeśli pragniemy odnaleźć ducha miejsca, musimy się nauczyć, jak dostrzegać szczegóły – i odkrywać ukryte historie” (Clark, Glazer 2004).

Głównym celem tworzenia questów jest przede wszystkim skierowanie uwagi odbiorcy na wyróżniające się elementy i ciekawe historie związane z lokalnym dziedzictwem przyrodniczym i kulturowym. Ważne jest również odkrycie niezwykłego charakteru przestrzeni, poprzez zwrócenie uwagi na, często z pozoru zupełnie zwyczajne, codzienne mijane miejsca i dostrzeżenie w nich wyjątkowości, wartości i atrakcyjności. Tworzenie questów jest procesem, w którym mogą uczestniczyć przedstawiciele lokalnej społeczności. Twórcami szlaków mogą być różne grupy: począwszy od najmłodszych dzieci, poprzez młodzież czy grupy studentów, aż po osoby dorosłe. Do udziału w ich rozwijaniu można zaprosić osoby znające walory turystyczne i przyrodnicze regionu (Kazior 2008a, Pawłowska 2014).

Przygotowanie questu poprzedza szczegółowa inwentaryzacja zasobów dziedzictwa danego obszaru. Praca o charakterze warsztatowym na tym etapie służy wytypowaniu najciekawszych miejsc pod względem kulturowym czy przyrodniczym, które mogą stanowić tzw. ośnowę questu. Na tej podstawie możliwe jest wyznaczenie przybliżonej trasy szlaku. Dobrze jest uwzględnić obiekty użyteczności publicznej i dziedzictwa kulturowego oraz elementy wy-

różniące się obiekty i obszary przyrodnicze (Kazior B. 2010b). Kolejnym etapem jest przejście wytypowanej trasy questu. Dokonuje się wówczas wnikliwych obserwacji, często znajduje się nowe elementy, które nie zostały wcześniej zidentyfikowane. Ważne jest, aby właściwie dobrać początek i koniec szlaku – łatwo dostępne miejsce, z którego można wyruszyć i punkt docelowy questu. Przyjęto, iż ich instrukcja jest pisana wierszem, powinna opowiadać historie miejsca oraz zawierać informacje dotyczące kierunku poruszania się w terenie pomiędzy kolejnymi punktami oraz dostarczać wskazówek niezbędnych do rozwiązania zagadki a także dotarcia do ukrytego skarbu (Kazior 2008, Gołoś 2012b). Zakończenie pracy nad questem stanowi przejście wszystkich odcinków trasy, rozwiązanie zagadki zawartej w instrukcji i odnalezienie ukrytego skarbu. Skarb jest najczęściej skrzynką, zawierającą pieczętkę z symbolem danego questu. Miejsce ukrycia skarbu zależy od wyobraźni twórców questu i możliwości danego terenu. Zwykle są to miejsca ogólnie dostępne (publiczne, np. w parku – na drzewie itp.) lub w innym punkcie dostępnym także w weekendy. Znalezienie „skarbu” powinno być nagrodą dla uczestnika szlaku. Według Delia Clark i Steven Glazer (Clark, Glazer 2004) questy powinny stanowić dobrą formę zabawy dla różnych grup odbiorców, posiadać intrygująco napisane wskazówki i dobrze ukryty „skarb”. Tworzenie questów jest odkrywczym i atrakcyjnym również dla ich twórców – pozwala na lepsze poznanie miejsca, dostrzeżenie jego walorów, poznanie historii, zrozumienie, jak zmieniało się w czasie i w jakim kierunku się rozwija. W USA, gdzie questing jest popularną metodą edukacji regionalnej i sposobem na zwiedzanie, są regiony, które wyspecjalizowały się w rozwijaniu sieci questów. Właściwym przykładem jest Program „Valley Quest”, gdzie powstało około 160 szlaków na obszarze obejmującym 50 niedużych miast w dolinie rzeki Connecticut w stanie Vermont i New Hampshire (Likhtarovich i in. 2013).

Questing adresowany jest przede wszystkim do grup szkolnych, rodzin z dziećmi, aktywnych turystów, ale też do mieszkańców danego terenu. Ze szlaków questingowych mogą również korzystać turyści, którzy chcą uzyskać informacje o najciekawszych zabytkach czy legendach regionu oraz turyści, którzy chcą w interesujący sposób zdobyć informacje z interesujących ich tematów. Dla najmłodszych odbiorców i młodzieży szkolnej to atrakcyjna i niecodzienna forma pogłębiania wiedzy. Dlatego ważne jest, aby w treściach questu pojawiały się również aspekty przyrodnicze, jako uzupełnienie tradycyjnych lekcji oraz poznanie przyrody „na żywo”. Ważne znaczenie ma również nabycie czy udoskonalanie umiejętności interpersonalnych: współpracy, koncentracji, determinacji w dążeniu do celu. Dla dorosłych zaś to sposób na wzbogacenie posiadanej wiedzy ogólnej. Warto zaznaczyć, iż charakterystycznym dla questingu jest jego „bezobsługowy” charakter, aby przejść szlak nie jest potrzebny przewodnik (Likhtarovich, Szustka 2013).

Wykorzystanie questingu na obszarach przyrodniczo cennych w województwie podlaskim w edukacji przyrodniczej

Województwo podlaskie położone jest w północno-wschodniej części Polski. Sąsiaduje z trzema województwami: warmińsko-mazurskim, mazowieckim i na krótkim odcinku z lubelskim. Na północnym-wschodzie graniczy z Litwą, a na wschodzie z Białorusią. Podlaskie stanowi wewnętrzną (z Litwą) i zewnętrzną (z Białorusią) granicę Unii Europejskiej. Powierzchnia województwa wynosi 20 180 km², co daje szóste miejsce pod względem wielkości w Polsce. Województwo wyróżnia się na tle kraju swoimi ponadprzeciętnymi

wartościami przyrodniczymi. O dużych walorach przyrodniczych województwa decyduje duży udział: lasów (29,2%), użytków zielonych (19,8%), terenów bagiennych (3%) oraz wód (3%). Lasy zachowały się w postaci dużych kompleksów. Są to: Puszcza Białowieska, Puszcza Knyszyńska i Puszcza Augustowska. Województwo przecinają rozległe doliny rzek: Narwi, Biebrzy i Bugu. Krajobraz pojezierny reprezentuje obszar północnej Suwalszczyzny. Zasługujące na szczególną ochronę ekosystemy, siedliska przyrodnicze, okazy gatunków i ich siedliska, twory przyrody oraz krajobraz, zostały objęte formami ochrony przyrody.

Specyficzna przyroda województwa powinna sprzyjać realizacji programów edukacyjnych skierowanych dla różnych grup wiekowych, która pozwala na zdobycie wiedzy z zakresu ochrony środowiska, ekologii, anatomii i fizjologii roślin, ekologii stawu i lasu, roślin użytkowych, leśnictwa. Bogaćstwo form ochrony przyrody powinno stanowić osnowę dla wspomagających form edukacji leśnej, np. w postaci szlaków questingowych, realizowanych m.in. w parkach narodowych, parkach krajobrazowych oraz nadleśnictwach. Edukacja leśna jest jedną z najlepszych z metod prezentowania lasu. Las jest sam w sobie najlepszym środkiem dydaktycznym, który z powodzeniem można wykorzystać o każdej porze roku. Metody poznania lasu bez lasu są różne, izba edukacyjna z wszelakimi możliwymi eksponatami zestawionymi ze sobą, odtwarzacz z płytami, wystawa fotografii, efektowna diorama wraz z podkładem muzycznym, interaktywność poprzez połączenie wystawy z dźwiękiem i światłem, pokaz filmu. Ale czy mały odbiorca będzie zainteresowany? Czy wszyscy poczują ducha lasu, odnajdą prawdziwy obraz lasu? Przez chwilę, gdy coś tworzymy, musimy stać się sami odbiorcami, konieczne jest krytyczne podejście, należy pamiętać, że odbiorca nie zawsze widzi to, co my chcemy ukazać (Czyżewska 2007). Prowadząc edukację możemy pokazać las jako miejsce magiczne, pełne tajemnic, co już z założenia wykorzystywane jest w przygotowywaniu szlaków questingowych.

Według organizacji tworzących questy w Polsce (Best Quest oraz Questing – Wyprawy Odkrywców) w województwie podlaskim istnieją 23 szlaki questingowe: 12 o charakterze kulturowym, 7 historycznym, 4 naturalnym (przyrodniczym). W całym kraju, według powyższych źródeł, istnieje 21 szlaków przyrodniczych. Szlaki questingowe poprzez próbę odkrywania dziedzictwa miejsca mogą być innowacyjnym i ciekawym narzędziem wspomagającym prowadzenie edukacji przyrodniczej (leśnej) na obszarach przyrodniczo cennych.

W obszar questingu wkracza powoli również oferta edukacyjna nadleśnictw oraz parków narodowych, skierowana dla odbiorców różnych grup wiekowych, tworząc nowe formy w edukacji przyrodniczo-leśnej. W województwie podlaskim ofertę taką przygotował m.in. Białowiecki Park Narodowy, a w trakcie tworzenia jest szlak questingowy w Nadleśnictwie Krynki (od września 2014 r.). Questy mogą być więc atrakcyjną formą zwiedzania ciekawych i mniej – z pozoru – ciekawych miejsc, a także stanowić uzupełnienie istniejących szlaków pieszych czy rowerowych prezentujących dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze.

Przykłady questów o charakterze przyrodniczym w województwie podlaskim

Kajakiem po rzece Bug

Trasa kajakowego questu wiedzie po Bugu, na granicy województw podlaskiego i mazowieckiego. Aby dostać się do miejsca startu questu, należy jadać od Drohiczyzna w kierunku

Siemiatycz drogą krajową nr 62, po ok. 3 km zatrzymać się przy Hotelu Drohickim. Quest startuje przy niewielkiej przystani na Bugu.

Tematyka: Ciekawostki przyrodnicze Bugu – jednej z nielicznych dużych rzek o naturalnym, nieuregulowanym korycie. Bug jest jednym z dwóch w Polsce (w Europie jest ich osiem) europejskich korytarzy ekologicznych dolin rzecznych. Aby otrzymać skarb, po przepłynięciu trasy questu należy udać się do Muzeum Kajakarstwa w Drohiczynie (informacje adresowe na końcu ulotki). Tam podać hasło, a później już tylko cieszyć się skarbem i... dodatkową niespodzianką. Czas przepłynięcia trasy: ok. 1 godziny.

Wśród wodnych labiryntów Narwi

Największym bogactwem i wyróżnikiem Narwiańskiego Parku Narodowego jest rzeka Narew, która na tym obszarze płynie wieloma korytami i jest typem tak zwanej rzeki anastomozującej, jedynej w Polsce. Związane z nią siedliska i tereny bagienne, starorzecza, trzcinowiska, łąki i turzycowiska są miejscem występowania charakterystycznych gatunków roślin i zwierząt, tworzą także niezwykły krajobraz bagiennej doliny rzecznej. Największym bogactwem i wyróżnikiem Narwiańskiego Parku Narodowego jest rzeka Narew, która na tym obszarze płynie wieloma korytami i jest typem tak zwanej rzeki anastomozującej, jedynej w Polsce. Związane z nią siedliska i tereny bagienne, starorzecza, trzcinowiska, łąki i turzycowiska są miejscem występowania charakterystycznych gatunków roślin i zwierząt, tworzą także niezwykły krajobraz bagiennej doliny rzecznej.

Świetlista Krynoczka

Krynoczka to miejscowa nazwa uroczyska Miednoje położonego w Puszczy Białowiejskiej. Jest tutaj drewniana cerkiew oraz kaplica z cudownym źródłem. By dotrzeć do Krynoczki wyjeżdżając z Hajnówki w stronę Białowieży należy skręcić w lewo w ulicę Celną, w stronę Kolejek Leśnych. Dalej trzeba podążać za drogowskazami z napisem „Krynoczka”. Można dojechać samochodem, ale prowadzą tutaj szlaki turystyczne i Nordic Walking – zachęcamy do pieszej lub rowerowej wyprawy. Krynoczka jest przede wszystkim miejscem kultu religijnego, ale wkomponowanego we wspaniałą przyrodę Puszczy Białowiejskiej. O aspekcie kulturowym i religijnym można przeczytać na tablicy przy uroczysku, natomiast quest opowie o otoczeniu przyrodniczym Krynoczki. Czas przejścia: ok. 20 minut.

Przyrodnicze wędrowki brzegiem Siemianówki

Siemianówka to wieś położona w gminie Narewka, w powiecie hajnowskim, przy granicy z Białorusią, nad zalewem o tej samej nazwie. Wyprawa rozpoczyna się na terenie Ośrodka Edukacji Ekologicznej. Spacer trasą questu pozwoli Ci dowiedzieć się kilku ciekawostek o przyrodzie Zalewu Siemianówka. Zadaniem do rozwiązania będzie odgadnięcie ukrytych na trasie liczb i cyfr, a dzięki temu na końcu questu poznasz hasło i znajdziesz skarb. Czas przejścia: ok. 1 godziny.

W ofercie szlaków questingowych w województwie podlaskim w opracowaniu są natomiast szlaki przygotowywane przez Starostwo Powiatowe w Hajnówce o charakterze zwłaszcza kulturowo-historycznym w ramach dofinansowania Unii Europejskiej w ramach Osi 4 LEADER Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013.

Podsumowanie

Tereny leśne są doskonałym miejscem do rozwoju tych rekreacyjno-edukacyjnych form spędzania czasu, ze względu na ich walory przyrodnicze oraz kulturowe. Warto podkreślić ich rolę poznawczą i możliwość szerokiego zastosowania questu, jako formy aktywności wśród różnych grup odbiorców.

Różnorodność form oraz zagadnień podejmowanych w ramach szeroko pojętej edukacji przyrodniczej jest znaczna. Zasięg tych działań i kierowanie ich do różnorodnych grup odbiorców wzmacniają ich rolę i znaczenie w edukacji przyrodniczej społeczeństwa. W ramach mogą być podejmowane zagadnienia związane z ochroną przyrody, leśnictwem. Można stwierdzić, iż questy pośrednio (przez ukazywanie piękna przyrody) i bezpośrednio (przez organizowanie działań w plenerze) zachęcają odbiorców do aktywnego spędzania czasu na łonie natury. Przemierzanie szlaków questingowych może mieć charakter rozwojowy – questy mogą być urozmaicheniem edukacji, rekreacji i turystyki a także stanowić perspektywę rozwoju obszarów, na których są realizowane.

Edukacja połączona z zabawą to jeden z aspektów questingu. Uczestnik zabawy staje się w poszukiwaczem skarbów. Wędruje szlakiem zgodnie z instrukcjami rozwiązując zagadki i łamigłówki. Na końcu odkrywa skarb – przeważnie skrzynkę z pieczętką, poświadczającą, że rozwiązał quest. Powyższe elementy atrakcyjne jednocześnie dla zróżnicowanego odbiorcy, są ważne w obecnych czasach, gdy las niekiedy przestaje być znany, szanowany, cenny. O lesie pamięta się wówczas, gdy wystąpią jakieś nadzwyczajne wydarzenia, np. pożary, gradacje owadów, wiatrolomy, niezwykle wysyp grzybów. Środkiem zapobiegawczym może być atrakcyjna edukacja leśna, skierowana do dzieci i młodzieży sięgająca po najnowsze środki i formy, np. questy. Zakłada się, iż odpowiednio prowadzona edukacja leśna zachęci społeczeństwo do właściwego traktowania przyrody. Interesujące w przypadku questów może być wykorzystanie elementów magii i tajemnicy, lubianych zwłaszcza przez nastolatków. Pokazanie wielu ciekawych miejsc w sposób aktywny i angażujący emocjonalnie, w tym niezwykle złożonego ekosystemu lasu, może pomóc w zrozumieniu funkcjonowania środowiska przyrodniczego.

Literatura

- Cieszewska A. Zachowanie terenów cennych przyrodniczo w kształtowaniu struktury krajobrazu na poziomie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. *Problemy Ekologii Krajobrazu*. Nr 19: 240-241.
- Clark D., Glazer S. 2004. *Questing. A Guide to Creating Community Treasure Hunts*, University Press of New England, Lebanon, s. 27.
- Czyżewska M. 2007. Las, tajemnica i...szafa. Czy można wprowadzić innowacje do edukacji leśnej? *Stud. i Mat. CEPL w Rogowie, Rogów*, Zeszyt 15 (1).
- Frąckowiak E., Jagodziński A. M. 2005. Dlaczego o lesie w lesie? *Stud. i Mat. CEPL w Rogowie, Rogów*, Zeszyt 10.
- Gałuszka N. *Turystyka dziedzictwa. Poradnik dla organizacji pozarządowych*. Fundacja Partnerstwo dla Środowiska, Kraków 2008..

- Gołoś G. 2012a. Metodologia tworzenia szlaków turystycznych. [W:] Rynek Turystyczny, nr 6 (321).
- Gołoś G. 2012b. Turystyka z poszukiwaniem skarbów w tle. Questing i geocaching. [W:] Rynek Turystyczny nr 7 (322).
- Gołoś G. 2013. Questing i gry terenowe jako atrakcyjne rekreacyjno-edukacyjne formy aktywności na terenach leśnych. *Studia i Materiały CEPL w Rogowie*, Rogów, R. 15. Zeszyt 34 / 1 / 2013.
- Leśnictwo 2013, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2013.
- Kazior B., 2008a. Questing – nowa metoda odkrywania dziedzictwa miejsca. [W:] Zareba D., Ekoturystyka i odkrywanie dziedzictwa. Zbiór dobrych praktyk, Wyd. Fundacja Fundusz Partnerstwa, Fundacja Partnerstwo dla Środowiska, Kraków, ss. 17-21.
- Kazior B., 2010b. Questing – odkrywanie dziedzictwa miejsca. [W:] Fedas M., Florys K., Poszukiwanie skarbów na greenways. Wyd. Fundacja Partnerstwo dla Środowiska, Kraków.
- Kiryłuk H. 2005. Walory i atrakcje turystyczne obszarów przyrodniczo cennych. [W:] Zarządzanie turystyką na obszarach przyrodniczo cennych, (red.) B. Poskrobko, Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Białystok.
- Krzymowska-Kostrowicka A. 1997. Geoekologia turystyki i wypoczynku. Wyd. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa: 175-205.
- Likhtarovich K., Szustka K. 2013. Questing – wyprawy odkrywców jako nowa forma aktywnej edukacji plenerowej w lasach i na terenach przyrodniczo cennych, *Stud. i Mat. CEPL w Rogowie*, Rogów, Zeszyt 34 (1).
- Pawłowska A. 2014. Questing jako innowacja w turystyce kulturowej *Turystyka Kulturowa*, www.turystykakulturowa.org. nr 1.
- Wilczyński Ł. 2011a. Questing – nowy trend w turystyce. [W:] Włodarczyk B., Krakowiak B., Latosińska J., *Kultura i turystyka. Wspólna droga*, Wyd. Regionalna Organizacja Turystyczna Województwa Łódzkiego, Łódź.
- Zareba D. (red.) 2008. Kazior B. Ekoturystyka i odkrywanie dziedzictwa. Zbiór dobrych praktyk, Kraków.
- Zielińska A. 2013. Gospodarowanie na obszarach przyrodniczo cennych w Polsce w kontekście rozwoju zrównoważonego. Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu. Wrocław
- Strony internetowe dotyczące questingu w Polsce: <http://questy.com.pl/> [dostęp: 07.12.2014 r.], <http://www.vitalcommunities.org> [dostęp 7.12.2014], <http://questy.com.pl/> [dostęp: 07.12.2013 r.], <http://www.bestquest.pl/> [dostęp: 07.12.2014 r.]
- Nadleśnictwo Krynki: www.krynki.bialystok.lasy.gov.pl/ [dostęp: 07.12.2014 r.]
- Białowiecki Park Narodowy: www.bpn.com.pl/http://questing.pl/ [dostęp: 07.12.2014 r.]
- Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Białymstoku: bialystok.rdos.gov.pl [dostęp: 07.12.2014 r.]

Joanna Pietrzak-Zawadka¹, Jan Zawadka²

¹Zamiejscowy Wydział Leśny Politechniki Białostockiej w Hajnówce

²Katedra Ekonomiki Edukacji, Komunikowania i Doradztwa, SGGW w Warszawie
j.pietrzak@pb.edu.pl, jan_zawadka@sggw.pl